

משמעויות הפיגועים בסרי לנקה למגמות בפעילות הסלפיה-ג'האדיה

יורם שוייצר

מטרת המתקפה הקטלנית בסרי לנקה, עליה לקח אחריות ארגון 'המדינה האסלאמית' ושכוונה לפגוע בסמלי הדת הנוצרית ובתיירים המערביים ואנשי העסקים בסרי לנקה, המזוהים עם השלטונות המקומיים, הייתה להטיל אימה על אזרחי סרי לנקה, לתקוע טריז בינם לבין הממשלה ולעורר מדנים בין הקבוצות האתניות השונות. תבוסתה הצבאית של 'המדינה האסלאמית' לא מבשרת את היכחדותה או את קץ פעילותה, אלא להיפך. אידאולוגיית הסלפיה-ג'האדיה ומודל הפעולה שהציגו לעולם 'המדינה האסלאמית', אל-קאעדה ושותפיהם ממשיכים לתת השראה למבצעי טרור, בין שהם קשורים אליהם ישירות או בעקיפין, או רואים בהם מודל לחיקוי. הכישלון בסיכול הפיגוע חרף מידע מקדים הוכיח שוב, כי היעדר שיתוף פעולה אפקטיבי בהעברת מידע מודיעיני בין גופי המודיעין, הסיכול והאכיפה השונים במדינה ובין מדינות, הינו אחד הגורמים המרכזיים בהצלחת ארגוני טרור לממש את תכניותיהם.

ב-21 באפריל 2019 ביצעה קבוצת טרור מקומית בסרי לנקה הקשורה ב'מדינה האסלאמית' מתקפת מתאבדים, בה נהרגו למעלה מ-250 ונפצעו כמה מאות בני אדם. יעדי התקיפה כללו שלושה בתי מלון בבירה קולומבו ושלוש כנסיות בערים קולומבו, גוומבו ו-בטיקלואה. במהלך ניסיונות מעצר של חשודים בקולומבו בוצעו שני פיגועי התאבדות נוספים בהוסטל ובבניין דירות. באחד מהם פוצצה עצמה אשתו של אחד התוקפים והרגה שניים מילדיה ושלושה שוטרים. באירוע נוסף הקשור למתקפה ב-26 באפריל, במסגרת פשיטה שביצעה המשטרה על המקום בו צולמה נטילת האחריות לפיגוע, שהתברר כי שימש גם כמפעל לייצור חגורות נפץ של הקבוצה, פוצצו עצמם שלושה מתבצרים והרגו נשים וילדים ששהו במקום ושוטרים מהכוח הפושט.

הטענה הרווחת, שלפיה ההתקפה בוצעה כנקמה על ההתקפה במסגד בניו זילנד על ידי רוצח אסלאמופוב ימני קיצוני, שבה נהרגו 49 בני אדם, נתונה בספק, שכן ההכנות למתקפה בסרי לנקה החלו מספר חודשים קודם לכן. עם זאת, בהחלט יתכן שההתקפה בניו זילנד האיצה את מועד ביצועה של ההתקפה בסרי לנקה.

'המדינה האסלאמית' לקחה אחריות להתקפה בסרטון וידאו שפרסמה סוכנות הידיעות שלה 'אעמאק', ובו הופיעו שמונה מהמבצעים - כולם מסרי לנקה. רוב המתאבדים היו משכילים וממעמד סוציו-אקונומי בינוני-גבוה, למדו בחו"ל וביניהם לפחות אחד ששהה בזירת הלחימה בסוריה. ראש הקבוצה, האשם זהראן, שאף נטל חלק במתקפה כאחד המתאבדים, היה מוכר כאימאם בעל השקפות רדיקאליות שאותן השמיע בפומבי, זמן ממושך בטרם ההתקפה. לכוחות הביטחון בסרי לנקה נמסר מידע מקדים על כוונות פיגוע נגד כנסיות ובתי מלון, אך בשל היעדר עדכון, תיאום ושיתוף פעולה מודיעיני-מבצעי, לא נעשה שימוש במידע כדי לסכל ההתקפה. בשלב זה נמשכת הכוונות ברחבי האי, מכיוון שחלק מפעילי הקבוצה עדיין חופשיים וחמושים, וקיים חשש כי הם עלולים לבצע התקפות נוספות.

מהמידע שפורסם עד כה מצטיירת תמונה עגומה אודות כשלים מודיעיני ואבטחתי חמורים, שכללו התעלמות מהמידע שהועבר לרשות סרי לנקה אודות ההתקפות המתוכננות. כשל זה הוביל לתוצאות החמורות של ההתקפה, חרף העובדה כי מדובר במדינה למודת ניסיון בלחימה בטרור, ושעשור קודם לכן סבלה ממלחמת אזרחים קשה ומטרור קטלני על רקע היריבות האתנית בין הרוב הסינהלזי למיעוט הטמילי. ארגון 'הנמרים הטמילים' היה מהבולטים בקרב מבצעי פיגועי התאבדות בעולם, אך אלה התבססו על אידיאולוגיה חילונית אתנית-לאומנית ולא כפי שרווח כיום בהתבסס על פרשנות מעוותת של האסלאם. המיעוט המוסלמי בסרי לנקה נמנע עד לגל פיגועים זה מביצוע פעילות טרור במדינה, ואלה שפעלו בשנה האחרונה הסתפקו בהשחתת פסלי בודהה.

ההתקפה הנוכחית היא תוצאה מובהקת של תהליך רדיקליזציה שעברו חברי שתי קבוצות מקומיות, National Thowheeth Janawath (NTJ) ו-Jammiyathul Millathu Ibrahim (JMI), שמהן התפצלה קבוצת התוקפים. חלק מאנשיה קיים קשרים עם קבוצות תומכות של 'המדינה האסלאמית' מבנגלדש ומהודו. נראה כי קשרים אלה הם שהובילו להחלטה לבצע את פיגועי התאבדות, המהווים את סמלה המסחרי של הסלפיה-ג'האדיה שמגולמת בידי 'המדינה האסלאמית', אל-קאעדה ושותפיהם. העובדה כי התוקפים הגיעו ממשפחות מבוססות ומקצתם אף למדו באוניברסיטאות בחו"ל, מצביעה שוב על כך שלא רק 'בורים חסרי השכלה, הסובלים ממצוקות כלכליות ומבעיות נפשיות', הם הנרתמים לבצע פיגועי התאבדות.

מניתוח ראשוני של נסיבות הפעולה ניתן לקבוע כי :

- א. מטרות המתקפה מצד הקבוצה הייתה להטיל אימה על אזרחי סרי לנקה, לתקוע טריז בינם לבין הממשלה, לעורר מדנים בין הקבוצות האתניות השונות בה וכן לעורר את המוסלמים להתבדל לנוכח רדיפתם הצפויה בעקבות המתקפה. ואכן, כבר נראה שהמיעוט המוסלמי סובל מהתקפות מצד אזרחים מתוסכלים.
- ב. המתקפה כוונה לפגוע בסמלי הדת הנוצרית ובתיירים המערביים ואנשי העסקים בסרי לנקה, המזהים עם השלטונות המקומיים. יוזכר שדובר 'המדינה האסלאמית', אבו חסן אל-מוהג'יר, הצהיר באחרונה כי 'המדינה האסלאמית', שותפיה ואלה הפועלים בשמה, ימשיכו לבצע פיגועים והתקפות נגד הכופרים הנלחמים בה ברחבי העולם וכי על כל המוסלמים להתגייס לצידה.
- ג. התברר שוב כי היעדר שיתוף פעולה אפקטיבי בהעברת מידע מודיעיני בין גופי המודיעין, הסיכול והאכיפה השונים במדינה, הינו אחד הגורמים המרכזיים בהצלחת ארגוני טרור לממש את תכניותיהם. ואכן, נשיא סרי לנקה, המצוי בעימות פוליטי עם ראש ממשלתו, כבר הודיע על אודות פיטורי שר ההגנה ומפכ"ל משטרת קולומבו בעוון שרשרת המחבלים שהובילו להתקפה. למחדל המודיעיני עוד צפויים הדים פוליטיים נוספים.
- ד. תבוסתה הצבאית של 'המדינה האסלאמית' לא מבשרת את היכחדותה או את קץ פעילותה, אלא להיפך. כיום, למרות אובדן המשילות ואחיזתה הטריטוריאלית, עדיין

מתבצעות עשרות פעולות טרור וגרילה מטעמה ובשמה בערים, במחוזות ובמדבריות בעיראק ובסוריה, שבה היא קבעה את מרכז 'הח'ליפות', וגם במקומות נוספים במזרח התיכון ואף מחוצה לו, דוגמת אפריקה ואסיה. שותפיה של 'המדינה האסלאמית', הממשיכים גם הם לבצע התקפות טרור וגרילה, מוכיחים כי בכוונתה להמשיך ולהיאבק להשגת יעדה - גם ללא שליטה פיזית בטריטוריה.

ה. ראוי לשים לב לפוטנציאל הטמון במאגר של אלפי לוחמי 'המדינה האסלאמית' העצורים בידי שלטונות עיראק והכוחות הכורדים בסוריה. אלה מתקשים להחזיקם ולחוקרם ביסודיות על מנת לזהות מי מהם היה אחראי לפעילות אלימה. מאגר זה עלול להיות חממה לקשרים ושותפויות בין העצורים וליצירת תשתית לטרור עתידי. כך קרה בעבר עם עצורי "מחנה בוקה" בעיראק, שממנו יצאו מנהיגי 'המדינה האסלאמית' בעיראק, אשר לימים ייסדו את דאע"ש.

ו. יוזכר כי המלחמה בין צבא ברית המועצות לשעבר לבין המג'האדין המקומיים באפגניסטן, שתוגברו בידי אלפי מתנדבים מוסלמים מרחבי העולם, הולידה את תופעת "בוגרי אפגניסטן" דור א' ו-ב', שביצעו פיגועי טרור ברחבי העולם בכלל ובמערב בפרט, אך רק בחלוף כמה שנים. היעדר פעילות טרור אינטנסיבית בערי המערב עד כה, והשקט היחסי שממנו הן נהנות בשלב ראשוני זה שאחרי הבסתה הצבאית של 'המדינה האסלאמית' וסילוקה משליטה טריטוריאלית בסוריה ובעיראק, אינם ערובה לכך שהטרור של "בוגרי סוריה" לא ישוב לפקוד מדינות במערב.

ז. אידאולוגיית הסלפיה-ג'האדיה ומודל הפעולה שהציגו לעולם 'המדינה האסלאמית' ואל-קאעדה ושותפיהם ממשיכים לתת השראה למבצעי טרור, בין שהם קשורים אליהם ישירות או בעקיפין, או רואים בהם מודל לחיקוי. ביצוע המתקפה בסרי לנקה, מדינה שממנה יצאו לסוריה עשרות בודדות בלבד של לוחמים, מעוררת חשש כי אירועים כאלה עלולים ואף צפויים לקרות כמעט בכל מקום בעולם, גם אם "רק" מיעוט מתושביהם נסעו לזירת הלחימה. די בקומץ מנוסה, בצירוף שותפים מקומיים, כדי לבצע פיגוע קטלני דוגמת זה שאירע בסרי לנקה.

ח. טרור המתאבדים העולמי, שרובו המכריע מבוצע בשנים האחרונות בידי ארגוני סלפיה-ג'האדיה ובראשם 'המדינה האסלאמית' ואל-קאעדה ושותפיהם, הגם שהוא מצוי בירידה, הוא עדיין דפוס הפעולה הקטלני ביותר. ברבעון הראשון של 2019 בוצעו כ-45 פיגועי התאבדות ב-17 מדינות, שגרמו למותם של כ-478 ולפציעתם של כ-851 בני אדם. מדובר בירידה של כ-50 אחוזים בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד. בשלוש השנים האחרונות, 2016-2018, חלה ירידה עקבית במספר פיגועי ההתאבדות: במהלך 2016 בוצעו כ-470 פיגועי התאבדות, ב-2017 בוצעו כ-349 פיגועים, וב-2018 בוצעו כ-293.

ט. להגברת שיתוף הפעולה המודיעיני והמבצעי בין מדינות ובתוכן פנימה חשיבות עליונה. הסיוע שמעניקים בימים אלה השירותים החשאיים האמריקאי, הבריטי, ההודי, האוסטרלי והמרוקאי, כפי שהוזכר בפומבי, מצטרף בוודאי לזה שניתן על ידי מדינות נוספות.

תוצאות החקירה המקומית בסרי לנקה, בשיתוף פעולה בינלאומי, יחשפו פרטים נוספים על אודות דרכי הפעילות הקבוצה שביצעה את המתקפה וכן על אודות קשרים עם 'המדינה האסלאמית' ותומכיה. פרטים אלה ולקחי המקרה יסייעו, אם יילמדו כהלכה, למנוע או לשבש את תכניותיהם העתידיות של 'המדינה האסלאמית', שותפיה ואלה המזדהים איתה לבצע טרור - תכניות הצפויות לאתגר רבות ממדינות העולם בשנים הקרובות.

תודות לדנה קנריק, המתמחה בתכנית מחקר טרור ומלחמה בעצימות נמוכה ואחראית על גזרת אסיה ולאביעד מנדלבאום, עוזר המחקר בתכנית, על סיועם בהכנת מאמר זה.